

ניסן התשנ"ז

בס"ד

קרבן מנחה

פרשת ויקרא

פרשת ויקרא עוסקת בחמשה סוגי קורבנות: עולה, מנחה, שלמים, חטאת ואשם. ניתן לחלק את הקורבנות לקרבנות חובה כחטאת ואשם אותה מביא האדם כחלק מתהליך החזרה בתשובה על חטאו, ולקורבנות נדבה שכוללים את קרבנות העולה, המנחה והשלמים. קורבנות נדבה הם קרבנות שאותם מחליט האדם להביא למשכן מתוך מוטיבציה אישית, ובשיעור זה נתמקד בקורבנות אלו. בתחילת שיעורנו נסקר בקצרה את קורבנות הנדבה.

קרבן העולה:

נפתח בקרבן העולה לו מוקדש פרק א'. העולה היא קרבן נדבה שנאמר:

1. ויקרא פרק א' ב'-ד'

ב דבַר אֶל-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם, אָדָם כִּי-יִקְרִיב מִמֶּנּוּ קָרְבָן לַיהוָה מִן-הַבְּהֵמָה, מִן-הַבְּקָר וּמִן-הַצֹּאן, תִּקְרִיבוּ, אֶת-קָרְבָנְכֶם.

ג אִם-עֹלָה קָרְבָנוֹ מִן-הַבְּקָר, זָכָר תְּמִים יִקְרִיבוּ; אֶל-פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד, יִקְרִיב אֹתוֹ, לְרֹצֵנוֹ, לִפְנֵי יְהוָה. חז"ל למדו שאדם שעבר על מצות עשה מביא קרבן עולה, שנאמר:

ד וְסָמַךְ יָדוֹ, עַל רֹאשׁ הָעֹלָה; וְנִרְצָה לוֹ, לְכַפֵּר עָלָיו וְלוֹמַד רִשׁוֹי מֵהַמִּילִים "וּנְרַצָּה לוֹ לְכַפֵּר עָלָיו":

2. רשי על "וּנְרַצָּה לוֹ לְכַפֵּר עָלָיו"

"וּנְרַצָּה לוֹ - (ת"כ) על מה הוא מרצה לו א"ת על כריתות ומיתות ב"ד או מיתה בידי שמים או מלקות הרי עונשן אמור הא אינו מרצה אלא על עשה ועל לאו שנתק לעשה" יחודה של העולה שהיא מוקרבת כולה על המזבח, שנאמר:

3. ויקרא פרק א' ו'-ט'

ו וְהִפְשִׁיט, אֶת-הָעֹלָה; וְנִתַּח אֹתָהּ, לְנִתְחֶיהָ.

ז וְנִתְּנוּ בְּנֵי אֶהְרֹן הַכֹּהֵן, אִשׁ--עַל-הַמִּזְבֵּחַ; וְעָרְכוּ עֲצִים, עַל-הָאֵשׁ.

ח וְעָרְכוּ, בְּנֵי אֶהְרֹן הַכֹּהֲנִים, אֶת-הַנִּתְחִים, אֶת-הָרֹאשׁ וְאֶת-הַפְּדֵר--עַל-הָעֲצִים אֲשֶׁר עַל-הָאֵשׁ, אֲשֶׁר עַל-הַמִּזְבֵּחַ.

ט וְקָרְבוּ וְכָרְעוּ, יָרְחָץ בַּמַּיִם; וְהִקְטִיר הַכֹּהֵן אֶת-הַכֹּל הַמִּזְבֵּחַהּ, עֹלָה אִשָּׁה רִיחַ-נִיחֹחַ לַיהוָה.

מקובל להסביר שהשם עולה נובע מכך שהקרבת מוקרב כולו על המזבח כלומר "עולה" במובן "כליל" – קרבן העולה כולו באש על המזבח", אך רש"ר הירש מקשה על הסבר זה:

4. רש"ר הירש על משמעות השם עולה

"עולה – רגילים לפרש "עולה" במובן "כליל": קורבן העולה כולו באש. אך כמעט ואין לכך סימוכין בשרש עלה. ... נשווה איפוא את שמות שאר הקורבנות: חטאת, אשם, שלמים, תודה, מנחה, כולם מורים על סיבת הקרבן ותכליתו, אף אחד לא נקרא על שם פעולה מיוחדת הנעשית בקרבן. משום כך נראה לנו, שעולה נובעת מן הצורך והשאיפה לעלות ולהתקדם. ... אכן עולה מכפרת על עשה ועל לאו הניתק לעשה ... מכל מקום מביא העולה יודע שהוא נמנע מלמלא את חובתו, ותכלית העולה להזהיר ממחדלים בעתיד. אולם כל מילוי חובה הוא התקדמות חיובית, יש בו משום עליה בשלמות המוסרית, והוא צעד נוסף במעלות המוסר המביאות לידי קרבת ה'. קרבן העולה, הוא קרבן העליה וההתקדמות, ושם זה מבטא את עיצומו של הקרבן – את סיבתו ואת תכליתו."

ישנם שלשה סוגים של קרבן עולה:

5. סוגי קרבן העולה

ג אִם-עֹלָה קִרְבָּנוּ מִן-הַבֶּקֶר, זָכַר תְּמִים וְקִרְיָנוּ; אֶל-פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד, וְקָרִיב אֹתוֹ, לְרִצְנוֹ, לִפְנֵי יְהוָה.

ז וְאִם-מִן-הַצֹּאן קִרְבָּנוּ מִן-הַכֹּשְׁבִים אוֹ מִן-הָעִזִּים, לְעֹלָה--זָכַר תְּמִים, וְקִרְיָנוּ.

יג וְאִם מִן-הָעוֹף עֹלָה קִרְבָּנוּ, לִיהוָה: וְהִקְרִיב מִן-הַתְּרִים, אוֹ מִן-בְּנֵי הַיּוֹנָה--אֶת-קִרְבָּנוּ

קרבן המנחה:

קורבן הנדבה הבא המתואר בפרק ב' הוא קרבן המנחה. קורבן זה הוא היחידי הבא מן הצומח, ומורכב מסולת, שמן ולבונה, כפי שאומר הפסוק:

6. ויקרא פרק ב' פסוק א'

א וְנִפְשׁוּ, כִּי-תִקְרִיב קִרְבָּן מִנְחָה לִיהוָה--סֵלֶת, יְהִיָה קִרְבָּנוּ; וְיִצַק עָלֶיהָ שֶׁמֶן, וְנָתַן עָלֶיהָ לִבְנָה.

ומסביר רש"ר הירש את השם מנחה באופן הבא:

7. רש"ר הירש על משמעות השם מנחה

"מנחה נזכרת גם מחוץ לתחום הקורבנות, וזו משמעותה ברב המכריע של המקומות: שולח המנחה מכיר בכך שהמקבל הוא אדון על גורלו. הוא מביע במנחתו את תלותו במקבל, והוא נכנע ומשתעבד למרותו. לפיכך זכאים אנו לומר, שזו גם משמעות קרבן המנחה"

קרבן המנחה מתחלק לחמשה סוגי קרבן מנחה:

8. חמשת סוגי קרבן מנחה:

א. מנחת סולת: (א) וְנִפְשׁוּ, כִּי-תִקְרִיב קִרְבָּן מִנְחָה לִיהוָה--סֵלֶת, יְהִיָה קִרְבָּנוּ; וְיִצַק עָלֶיהָ שֶׁמֶן, וְנָתַן עָלֶיהָ לִבְנָה.

ב. מנחת מאפה תנור – חלות: (ב) וְכִי תִקְרַב קִרְבָּן מִנְחָה, מֵאֶפֶה תֵנּוֹר--סֵלֶת חֲלוֹת מִצֹּת בְּלוֹלֹת בְּשֶׁמֶן

ג. מנחת מאפה תנור – ריקיקין: (ג) ... רִקִּיקֵי מִצֹּת מְשֻׁחִים בְּשֶׁמֶן.

ד. מנחת מחבת: (ד) וְאִם-מִנְחָה עַל-הַמִּחְבֵּת, קִרְבָּנְךָ--סֵלֶת בְּלוּלָה בְּשֶׁמֶן, מִצָּה תִהְיֶה

ה. מנחת מרחשת: (ה) וְאִם-מִנְחַת מִרְחֶשֶׁת, קִרְבָּנְךָ--סֵלֶת בְּשֶׁמֶן, תַּעֲשֶׂה.

חמש מנחות אלו עשויות כפי שאמרנו קמח סולת, שמן ולבונה, ומסביר רש"ר הירש:

9. רש"ר הירש על משמעות קרבן המנחה

"נראה כבר בפסוק הראשון שהקמח הוא עיקר המנחה, ושמן ולבונה אינם אלא תוספת. מושג היסוד של המנחה תלוי איפוא בקמח, ואילו השמן והלבונה רק מגוונים מושג זה. אין צריך להוכיח, שקמח הוא סמל למזון, והוא מייצג איפוא את כל הנכסים, שקיומו של אדם תלוי בהם. נמצאת זאת משמעות הקמח הקרב במנחה לאות כניעה. המקריב תולה את התנאי לקיומו בידי זה שהמנחה הוגשה לו. אם נוסף שמן לקמח הרי כאן "שמנה לחמו" או בלשון כוללת יותר "שמן חלקו". כנגד זה הלבונה היא מסממני הקטרת, והיא נותנת ריח טוב, היא מוסיפה איפוא שביעות רצון. ואין זו תוצאה ישירה של המזון והעושר – אלא הרי כאן ברכה לעצמה. כי יש אדם אשר "שמנה לחמו" ואף על פי כן אין הוא שמח בחלקו. ..."

רעיון זה בא לידי ביטוי גם בכמות הסולת הנדרשת לקרבן המנחה - עשירית האיפה. כמות זו מסמלת ככל הנראה את מזונו של האדם במשך יום אחד, כפי שניתן ללמד מפרשת המן, שם לקטו בני"י עומר לגולגולת בכל יום שנאמר (שמות ט"ז, טז) "...

10. שמות פרק ט"ז

טז זֶה הַדָּבָר, אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה, לְקַטֹּי מִמֶּנּוּ, אִישׁ לְפִי אֲכָלוֹ: עֹמֶר לַגִּלְגָּלִת, מִסֹּפֶר נִפְשֹׁתֵיכֶם--אִישׁ לְאִשֶׁר בְּאֶהְלוֹ, תִּקְחוּ.

ובסוף הפרשה נאמר (שמות ט"ז, לו)

לו והעמר, עשירית האיפה הוא.

את הקשר בין מדת העומר לקרבן מנחה עושה כבר רש"י בשמות ט"ז ל"ו:

11. רש"י שמות ט"ז ל"ו:

"עשירית האיפה... - והוא שיעור לחלה ולמנחות". (רש"י, שמות ט"ז, לו)

כלומר בקרבן המנחה, נותן האדם את כלכלתו היומית לבעליה האמיתיים - לרבש"ע¹.

קרבן השלמים:

הקרבן הבא המתואר בפרק ג' הוא קרבן השלמים.

12. ויקרא פרק ג' פסוק א'

(א) וְאִם-זֶבַח שְׁלָמִים, קִרְבָּנוֹ--אִם מִן-הַבֶּקָר, הוּא מְקָרִיב, אִם-זֶכֶר אִם-נִקְבָּה, תָּמִים יִקְרִיבֵנּוּ לְפָנֵי יְהוָה.

ומסביר רש"ר הירש את משמעות הביטוי "זבח שלמים"

13. רש"ר הירש על משמעות הביטוי "זבח שלמים"

"מחוץ למסגרת הקורבנות עיקר משמעות "זבח" היא סעודה. בדרך כלל סעודה הנאכלת בחבורה. "זבח" האמור בקורבנות סמוך על פי רב לשלמים. ומכאן גם משמעות "זבח" סתם, הוא מציין בדרך כלל אותם קורבנות הנאכלים על ידי הבעלים מחוץ לעזרה. זבח הוא איפוא הניגוד של עולה, שהיא קריבה כולה במזבח, ומכאן הצירוף "עולה או זבח", "עולותיכם וזבחיכם" ועוד. ...

1 ייתכן שקיים קשר עמוק יותר בין ירידת המן, כאשר ה' נתן מזון לאדם, לבין קרבן המנחה, כאשר האדם 'נותן' מזון למזבח. דיון זה זוקק במה נפרדת.

שלמים – "שלם" מתאר מצב שאין בו חסרון. כך "אבן שלמה" ועוד. וזו גם משמעות "שלם" האמור על האדם, הוא מתאר מצב, שהאדם לא יחוש בו חסרון מכל בחינה, דבר לא יחסר לו בכל מקום ובכל ענין הקשור עימו, כך "ויבא יעקב שלם". "שלם" הוא איפוא מצב יחסי, תחילה הוא מציין את מצבו של החפץ ביחס לחלקיו, כן הוא מתאר את מצבו של האדם ביחסן לסביבתו ולענייניו. אך לפרקים נדירים אין הוא מתאר את מצב האדם – אלא הוא מתאר את סביבתו וענייניו, שלמים הם ביחס אליו – שהרי הוא שלם ביחס אליהם, כך "האנשים האלה שלמים הם אתנו" אין הם מתייחסים אלינו כך שיחסר לנו דבר בעיניים. במצב של שלום, אין דבר מתמלא מחסרון חברו – אלא הדברים משלימים זה את זה. ... עתה קרבן השלמים נובע מתוך הרגשת שלמות. קרבן עולה מבקש את קרבת ה' על יסוד הצורך בקידוש המעשים, קרבן המנחה מבקש את קרבת ה' – תוך השלטת רצון ה' על נכסי הקיום והאושר, ואילו קרבן השלמים מבקש את קרבת ה' – על יסוד שביעות הרצון שאין בה תחושת חסרון, להשלמתה חסרה רק קרבת ה' – והיא המתבקשת בקרבן זה שלמים הם שיא השקפת החיים היהודית. לא בעצב, אלא בשמחה ימצא הגשר אל ה', ושמחת החיים באור פני ה' היא עבודת ה' שלמה. מקריב השלמים מבקש את ה' – ולא מבקש דבר מידיו, שהרי אין הוא חסר דבר...."

גם קורבן השלמים מתחלק לכמה סוגים :

14. סוגי קרבן השלמים

א וְאִם-זָבַח שְׁלָמִים, קִרְבָּנוֹ--אִם מִן-הַבֶּקֶר, הוּא מִקְרִיב, אִם-זָכָר אִם-נֶקְבָה, תָּמִים יִקְרִיבֵנּוּ לְפָנַי יְהוָה.
 ו וְאִם-מִן-הַצֹּאן קִרְבָּנוֹ לְזָבַח שְׁלָמִים, לַיהוָה--זָכָר אוֹ נֶקְבָה, תָּמִים יִקְרִיבֵנּוּ.
 ז אִם-פֶּשֶׁב הוּא-מִקְרִיב, אֶת-קִרְבָּנוֹ--וְהִקְרִיב אֹתוֹ, לְפָנַי יְהוָה.
 יב וְאִם עִז, קִרְבָּנוֹ--וְהִקְרִיבוּ, לְפָנַי יְהוָה.

מיקומו של קרבן מנחה:

מיקומו של קרבן המנחה בין קרבן עולה לקרבן שלמים מעלה את השאלה הבאה, שלצורך הבנתה נקדים הקדמה כללית על סגנון פרשיות החוקים שבתורה.

"כי" ו"אם"

סגנון הכתוב, בבואו ללמד דין כללי שאחריו מופיעים פרטים שונים של אותו דין, הוא: "כי... אם...". הדין הכללי פותח במילה "כי", ופרטיו פותחים במילה "אם". דוגמא מובהקת לסגנון זה מובאת בראשית פרשת משפטים:

15. פרשת משפטים - שמות כ"א, ב'-ו':

"כי תקנה עבד עברי - שש שנים יעבד ובשבעת יצא לחפשי חנם :

אם בגפו יבא - בגפו יצא ;

אם בעל אשה הוא - ויצאה אשתו עמו :

אם אדניו יתן לו אשה וילדה לו בנים או בנות - האשה וילדיה תהיה לאדניה והוא יצא בגפו :

ואם אמר יאמר העבד...". (שמות כ"א, ב-ו)

תופעה זו קיימת גם בפרשת ויקרא. גם בפרשתנו, הכתוב מביא כותרת כללית בלשון "כי" ופירוטה בא בלשון "אם". כך פותחת פרשת הקרבנות :

16. ויקרא פרק א', ב'-ד':

"...אדם **כי** יקריב מכם קרבן לה' - מן הבהמה, מן הבקר ומן הצאן תקריבו את קרבנכם :

אם עלה קרבנו מן הבקר...

ואם מן הצאן קרבנו, מן הכשבים או מן העזים לעלה...

ואם מן העוף עלה קרבנו לה'..." (א', ב-יד)

כלומר במקרה של קרבן עולה הכותרת הכללית דנה באדם הרוצה להקריב קרבן מן הבהמה, ואז מתחיל הכתוב לפרט את האפשרויות העומדות בפני אדם זה: האפשרות הראשונה היא קרבן העולה, אשר גם בתוכה ישנו פירוט משני - בקר, צאן ועוף.

כעת אנו מצפים לפגוש באפשרות נוספת של הקרבת קרבן בהמה, שהרי תחילת הפרשה - "אדם כי יקריב מכם קרבן לה' מן הבהמה" - מלמדת שיש יותר מאפשרות אחת (קרבן העולה) להקריב קרבן מן הבהמה. ואמנם, המשך הפירוט של אפשרויות ההקרבה מן הבהמה מופיע בתחילת פרק ג':

ויקרא פרק ג' א'-ז':

"**ואם** זבח שלמים קרבנו -

אם מן הבקר הוא מקריב...

ואם מן הצאן קרבנו לזבח שלמים לה'..." (ויקרא ג', א-ז)

כך, אם כן, מפורטות בפנינו שתי האפשרויות העומדות בפני האדם המבקש להקריב קרבן מן הבהמה:

▪ "**אם** עולה קרבנו"

▪ "**ואם** זבח שלמים קרבנו".

אולם בין שני קרבנות הבהמה מביא הכתוב את קרבן המנחה (בפרק ב'). **קרבן המנחה אינו יכול להוות פרט נוסף של הכותרת הכללית שפתחה את פרשת הקרבנות, מפני שהכותרת דנה בקרבן מן הבהמה ואילו קרבן המנחה הוא מן הצומח!**

עובדה זו בולטת במיוחד, כיוון שקרבן המנחה פותח בכותרת ("כיי" חדשה):

17. הפתיחה לקרבן מנחה מול הפתיחה לקרבן העולה

"**ונפש כי תקריב קרבן מנחה לה'** - סלת יהיה קרבנו". (ב', א)

כותרת זו ניצבת, ללא ספק, כמקבילה לכותרת הקודמת, אשר פתחה את הלכות קרבנות הבהמה:

"**אדם כי יקריב מכם קרבן לה'** - מן הבהמה, מן הבקר ומן הצאן תקריבו את קרבנכם". (א', ב)

נשאלת השאלה: מדוע, אם כן, פתח הכתוב דיון חדש בקרבן מן הצומח לפני שסיים את דיונו בקרבנות הבהמה, ורק אחר כך שב לדון בקרבן נוסף מן הבהמה - קרבן זבח השלמים?

זוהי שאלתו התשיעית של האברבנאל בפרשתנו:

18. שאלתו התשיעית של האברבנאל בפרשתנו:

"למה זה זכרה התורה דיני המנחה ומיניה קודם השלמים, כי בהיות השלמים מן הבקר ומן הצאן - היה ראוי שיהיו בצוואה קודמים למנחה!"

ראוי לציין שקרבן המנחה מובא פעמים רבות בסמוך לקרבן העולה, ולפעמים זבח השלמים אף מובא כנגדם. לדוגמא, בסיפור המזבח שבנו בני ראובן, גד וחצי שבט המנשה מובאים העולה והמנחה כנגד זבח השלמים:

19. יהושע כ"ב, כ"ג

"...ואם להעלות עליו עולה ומנחה, ואם לעשות עליו זבחי שלמים..." (יהושע כ"ב, כג)

אופייה של המנחה

על מנת לענות על השאלה שהצגנו יש להבין את אופיו של קרבן המנחה. כבר המלבי"ם מעיר, שכנראה המנחה מוזכרת בסמוך לעולה בשל זיקה פנימית הקיימת בין שתיהן. לשון אחרת - המנחה היא מעין מאמר מוסגר המובא אגב העולה.

רד"צ הופמן לומד מהפסוק הבא העוסק במנחת חינוך של כהן (מנחה שהכהן מקריב ביום שהוא מתחיל לעבוד בבית המקדש):

20. מנחת חינוך של כהן - ויקרא ו' פסוקים ט"ו-ט"ז

"חק עולם לה' כליל תקטר: וכל מנחת כהן - כליל תהיה לא תאכל". (ו', טו-טז)

כלומר המנחה הזאת מוקרבת במלואה והכהנים מנועים מאכילתה. מתוך כך לומד רד"צ הופמן כי במהותה גם המנחה, כעולה, ניתנת כולה לה', אלא שה' מחליט לתת ממנה למשרתיו הכהנים, ולכן אם, מסבה כלשהיא, הכהנים אינם אוכלים את חלקם בקרבן המנחה - אזי המנחה היא עולה כליל לה', בדיוק כמו קרבן העולה. על מנת להבין את הדיוק של רד"צ הופמן נתבונן בדין של החטאות הפנימיות (כגון חטאת כהן גדול או פר העלם דבר של ציבור), האסורות באכילה כי דמם הובא פנימה להזאה על הכפרת ועל מזבח הקטרת. בחטאות הפנימיות שכפי שאמרנו הכהנים מנועים מלאכלם, אבל הקרבן אינו מוקטר כולו לה', אלא שורפים את החלק המיועד בדרך כלל לאכילת הכהנים מחוץ למחנה (ד', יב; כא). נמצאנו למדים, שקרבן המנחה במהותו שייך למזבח, גם אם בדרך כלל הכהנים אוכלים חלק ממנו.

לאור הבנה זו, ניתן להבין דין נוסף המופיע בפרשיית המנחה. דין אכילת הקרבנות על ידי הכהנים (או בזבח השלמים - על ידי הבעלים) מופיע בכל הקרבנות רק בפרשת צו, כאשר התורה חוזרת על רשימת הקרבנות, ולא בפרשת ויקרא. רק בפרשת בקרבן המנחה בפרק ב', דין אכילת הנותרת ממנה על ידי הכהנים מופיע כבר בפרשת ויקרא (ב', ג).

21. אכילת כהנים את המנחה - ויקרא פרק ב' פסוק ג'

"והנותרת מן המנחה לאהרן ולבניו קדש קדשים מאשי ה'". (ב', ג; י)

כלומר יתכן לומר שדווקא לגבי קרבן המנחה צריך הכתוב 'להתנצל' כבר בפרשת ויקרא על העובדה שהכהנים אוכלים מקרבן שהובא כולו לה', מכיוון שהמנחה במהותה היא קרבן שכלו מיועד לקב"ה, והכהנים, כי קא זכו - משולחן גבוה קא זכו, מאשי ה', וכמו שאומר רש"ר הירש "אכילת הכהנים היא המשך של "אכילת מזבח".

לאור הבנה זאת של אופי קרבן המנחה ניתן לאמר שבשל זיקה זו שבין העולה לבין המנחה ששניהם קורבנות מזבח, מצמיד הכתוב את קרבן המנחה לקרבן העולה למרות שהמנחה אינה פירוט של הכותרת הראשונה, העוסקת דווקא בקרבנות מן הבהמה.

רעיון דומה שלפיו המנחה היא סוג של עולה (כלומר של קרבן כליל למזבח) מופיע אצל האברבנאל:

22. תשובת האברבנאל (אברבנאל ב', א)

"והנה נזכרו המנחות קודם השלמים לשני טעמים: כדי לסדר מדרגות העולות... ויען היתה המנחה מכללם, לכן אחרי שזכר עולת הבקר היותר משובחת, ועולת הצאן שהיא במדרגה אחריה, ועולת העוף שהיא אחריה - זכר המנחה שהיא גם כן עולה ומדרגתה אחרי עולת העוף, כי החי מאיזה מין שיהיה הוא משובח מהצומח. אמנם השלמים לא היו עולה, ולכך נזכרו באחרונה" (אברבנאל ב', א)

הקשר המהותי שבין קרבן העולה לבין קרבן המנחה (שבא לידי ביטוי בקשר ההלכתי שביניהם) נעוץ בעמידה הדומה של המקריב אותם לפני ה'. עמידה זו היא עמידה נפשית של הקרבה טוטלית מול רבש"ע; עמידה כבוד ויראה². שבה האדם חש שהוא אינו ראוי לעמוד מול ה'.

בין העולה לבין המנחה

מול הדמיון שהצגנו בין העולה והמנחה, נראה שישנו הבדל מרכזי ביניהם (בניגוד להצעתו של אברבנאל, שביקש לזהות אותם לגמרי). רמז להבדל זה ניתן למצוא בהבדל שבין הכותרות לשני הקרבנות:

קרבן העולה פותח במילים "אדם כי יקריב",

ואילו בראשית פרשת קרבן המנחה אנו קוראים: "ונפש כי תקריב".

כבר חז"ל עמדו על ההבדל הזה בין הפתיחה לפרשת העולה והפתיחה לפרשת המנחה:

23. רש"י - ויקרא פרק ב' פסוק א' על ההבדל הזה בין הפתיחות לפרשת העולה ולפרשת המנחה:

"מפני מה נשתנית מנחה שנאמר בה 'נפש' אמר הקב"ה: מי דרכו להביא מנחה - עני, מעלה אני עליו כאילו הקריב נפשו לפני". (מנחות ק"ד ע"ב; וכן רש"י ב', א)

ייתכן ששינוי הכותרת מבקש לרמוז על הבדל נוסף. בהקשר עולם הקרבנות, למינוח "נפש" יש אסוציאציה מובהקת: "כי נפש הבשר בדם הוא, ואני נתתיו לכם על המזבח לכפר על נפשותיכם, כי הדם הוא בנפש יכפר" (ויקרא י"ז, יא).

"נפש" היא מילה המבטאת את החיים עצמם, הבאים לידי ביטוי בדם, ובכלל זאת - בדם הקרבן העולה על גבי המזבח. ממילא, ניתן להציע שכאשר מקריבים על המזבח גם את הדם - לא ניתן לדבר על "נפש" שמקריבה, שכן הנפש עצמה (או לפחות חלק הקרבן המסמל אותה) מוקרבת. במנחה, לעומת זאת, אין דם - כלומר, אין נפש עולה על גבי המזבח - ולכן ניתן לומר שהנפש היא הפועלת ומקריבה.

2 בעולה אף ישנם ביטויי כפרה, למרות שהיא קרבן נדבה, כאמור: "ונרצה לו לכפר עליו" (א', ד). כך עולה גם מהעולות שהקריב איוב על בניו: "כי אמר איוב אולי חטאו בני, וברכו א-לוהים בלבבם" (איוב א', ה). וראה בהקשר זה גם את דברי הרמב"ן בפירושו על א', ד.

כלומר בקרבן הבהמה, המקריב מצהיר שעצם קיומו, עצם חייו - שייכים לקונו, ועל כן הוא מעלה חיים על גבי המזבח. **במנחה - האדם אינו מעלה על גבי המזבח את חייו, אלא את מזונו ואת שאר צרכי חייו!**

כפי שאומר רש"ר הירש :

24. רש"ר הירש על ההבדל בין הפתיחות לפרשת העולה ולפרשת המנחה:

"על פי זה תובן הלשון המיוחדת הפותחות את הפרק על קרבן המנחה "ונפש כי תקריב". בקורבנות הדומים - עולות בהמה ועוף - הרי הדם שהוא הנפש קרב על המזבח, וכך מושגת קרבת ה'. כי הנפש עצמה היא הקרבן, והיא קרבה אל פסגת יעודה. ואילו במנחה הנפש אינה קרבה אלא מקריבה, ולא את עצמה היא מקריבה אלא את רכושה. הנפש מבטאת את שאיפתה לקרבת ה', על ידי הגשת מנחה לאות השתעבדות - הוה: "ונפש כי תקריב קרבן מנחה לה"

לסיכום, קרבן המנחה מופיע בסמוך לקרבן העולה בשל הזיקה האדוקה שביניהם, זיקה אשר קשורה להצהרה הדתית המלווה את שני הקרבנות הללו. הצהרה זו נוגעת לתחושתו של האדם שהוא אינו ראוי לטובה האלוקית המורעפת עליו (בניגוד לשלמים, המבטאים חוויה דתית שונה לחלוטין³).

קרבן העולה מבטא את החוויה הדתית אשר נוגעת לעצם קיומו של האדם, המרגיש שחייו אינם שייכים לו והוא מקריב "נפש" על גבי המזבח. וקרבן המנחה מבטא את החוויה הדתית אשר נוגעת לצרכי חייו של האדם, למזונו ולרווחתו, ובהבאתם למזבח, האדם מצהיר שהוא אינו ראוי להם, ושבעליהם האמיתי הוא הקב"ה.

3 השלמים מבטאים חוויה של שמחה ורעות. הרחבנו על כך בשיעורנו לפרשת צו, תשנ"ט.